

När jag ordnade sällskapsresa för Karl XII och 12 drabanter

Att möta barndomens idoler, så där en trettio, fyrtio år efteråt, det är ganska skoj. Jag tänker nu närmast på Karl XII.

Mötte honom per telefon bara för nån dag sen. Men rösten var Waldemar Sands. Sand bör uti Tullinge, en förort söder om Stockholm. Waldemar var med Karl XII i Turkiet, ja, han ordnade hela resan åt honom.

Tosigt låter det kanske. Det är det. För Karl XII var Gösta Ekman, tsar Peter var en vitrysk flykting, som man plockade upp i Paris där han körde taxi, och den hemska sultanen i Stamboul, som inte ville ge Karl kredit, hette Rudolf Wennblad. Men som Waldemar Sand säger: SJ resebyråer ordnar allt.

År 1925 hade ingenjör Herman Ransch fått en idé. Han skulle spela in svenska historiska filmer. Han talade med John Brunius och man bestämde sig för att sätta igång med Karl XII. Scener spelades in i Uppsala och på Råsunda. Men det blev inte nån riktig kläm på det hela. Hr Ransch beslöt då att tidstroga scener skulle spelas in på ort och ställe. Det var närmast Karls "siesta" i Turkiet han tänkte på.

Bakom disken vid SJ:s resebyrå den där när Brunius kom in vid Vasagatan 1925 stod hr Waldemar Sand. Han hade varit med i resebyråvärelsen sen starten 1915. Och var mycket intresserad av tidtabeller. Sedan 1919 var han redaktör för en särdeles fin utgåva, som berättade allt om tider, anslutningar, sovtåg och uppehåll längs olika sträckor runt Europa. Den tidtabellen hette — enkelt och flärdfritt — "Tidtabell Trelleborg—Sassnitz". När sista utgåvan kom ut 1940 hade den 40 sidor och där fick man verkligen veta hur man skulle resa i Europa.

Men det var så dags då. För då var det tilläppt med reseriet. Krig nr II var i full gång.

Hr Brunius frågade hr Sand om han kunde (tillbaka till 1925) ordna en resa för 12 personer plus 500 kg bagage till Stamboul. Det kunde hr Sand.

Då liksom nu var det besvärligt med visum. Det gick inte att resa genom Tjeckoslovakien och Bulgarien ty i Bulgarien hade ett bombattentat skett mot statsöverhuvudet. Bomben hade slängts av en ryss. Och "tsar Peter" som åkte på Nansen-pass fick inte passera.

Så ordnades resan genom Polen och Rumänien. Sovvagnar till Constanta. Därifrån med båt till Stamboul. Det var stora besvärligheter vid tull- och gränspassager. Med allt bagage. Särskilt snöigt och svårt var det i Karpaterna. Och som alltid — med undantag av svensk-danska gränsen — sker passerandet av gränserna nästan jämt nattetid.

Man kom fram till Stamboul, numera Istanbul. Och sen spelades film. Mutor, poliser, legationer och 500 statister, som tidsenligt skulle ha på sig turbaner, hade väldigt svårt att lägga bort kepsen.

Det var 35 grader i solen, för nån skugga fanns inte. Gösta Ekman svimmade, statisterna ville ha mer pengar, och hr Sand — reseledare — röt på svenska och tyska och fick sen rytandet översatt till turkiska för att statisterna skulle bocka, eller böja knä, eller vad nu manus tillstyrkte.

Särskilt svettigt hade de arma karolinerna i blått kläde och gyllengult och de svarta trekantiga hattarna. "Pampen" vid sidan och de fyrkantiga fotvänliga stövlarna som sträckte sig upp till halva läret gjorde inte saken bättre.

Scenen blev utsökt. Men sen kom ett tjugotal prelater i svarta kåpor och guld Kors om halsen och förklarade att filmen måste beslagtas. Man hade spelat på kyrkans mark.

Hr Sand visade fram ett kvitto från polisintendenten där allt stod med löfte och lov. Prästerna blev filmade och blev så exalterade att de ågade tillbaka.

Karl XII (Gösta Ekman) reste sig och pekade dramatiskt. Sultanen Wennblad snodde åt sig filmen och kutade till svenska legationen. Där förblev den i gott förvar.

Till dess man skulle resa. Men hr Sand, som hade goda förbindelser, visste att det var bra att resa på en söndag. Då var varken tull eller passpolis särskilt engagerade. Och tåget gick. Hela sällskapet var med. Och bagaget. Men vid rumänska gränsen var det tji.

Sällskapet fick dela upp sig. Tsar Peter och hans sköna 17-åriga dotter, som fö spelade en liten söt kärleksroll mot dåvarande unge Palle Brunius, fick lov att ta vägen över Wien—München—Berlin och de andra återigen Polen—Berlin.

Under hela denna resa hade allt klaffat. Sovplatser hade ordnats, hotellrum, bilresor, trassel med tullar i vildaste Balkan, etc etc. Och alla möttes precis på rätt tid i Berlin, där man på Stettiner Bahnhof skulle ta tåget hem till Sverige. Alla fick sina sovplatser, utom hr Sand.

Men han var ju bara reseledare. Och satt hela vägen upp till Stockholm. Klev av på Centralen kramade om sina medpassagerare och stod en timme senare bakom disken vid resebyrå på Vasagatan.

Det första han gjorde sen var att sälja en första klass till Mjölby.

Ho

Fotnot: Waldemar Sand har varit 50 år på SJ och huvudsakligast på resebyråavdelningen, där han började 1915, efter studier vid resebyrå i Berlin som då tillhörde Svenska Turisttrafikförbundet.